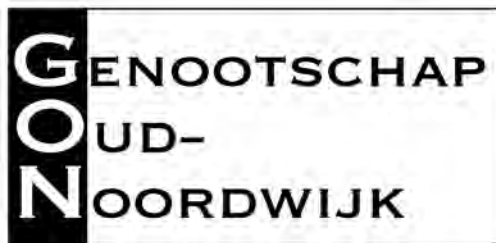

de Blaanvletter

LEDENBLAD VAN HET GENOOTSCHAP OUD-NOORDWIJK

WINTER 2009 NR.149

Genootschap Oud- Noordwijk

Jan Kroonsplein 4
2202 JC Noordwijk
Tel: 071- 3617884
e-mail: algemeen@g-o-n.nl
w.w.w.g-o-n.nl
www.museumnoordwijk.nl
Rabobanknummer 10.13.51.542

Voorzitter:	Anton Kors	071-3619588	voorzitter@g-o-n.nl
Penningmeester:	Bernhard Matser	071-3620096	penningmeester@g-o-n.nl
Secretaris:	Jaap van Ingen	071-3620408	secretaris@g-o-n.nl

Conservator en Contact vrijwilligers: Aleid Matser 071-3620096 conservator@g-o-n.nl

Lidmaatschap G.O.N 2009: Rabobanknummer 10.13.51.542

12,50 euro per jaar - 15,00 euro per jaar buiten Noordwijk

17,50 euro per jaar buiten Nederland

Over schenkingen, erfenissen en legaten:

Heeft u wel eens overwogen om ons Genootschap Oud-Noordwijk geld of goederen te schenken, of ons in uw testament op te nemen?

De fiscus heeft ons volledige vrijstelling van successie- en schenkingsrechten verleend. Schenkingen kunt u fiscaal aftrekken onder bepaalde voorwaarden.

Neem hierover contact op met onze penningmeester Bernhard Matser: Tel. 071-3620096 of per email penningmeester@g-o-n.nl

Kijk ook op onze website www.museumnoordwijk.nl

Indien u overweegt om ons in uw testament op te nemen kunt u voor een kort oriënterend gesprek met een notaris of het stellen van algemene vragen gratis terecht bij:

Notariskantoor Noordwijk Telefoon 071-3640100 of email info@noordwijknotarissen.nl

Openingstijden museum 2009:

13 januari t/m 24 februari geopend donderdag t/m zondag van 14.00 uur - 17.00 uur.

14 april t/m 3 juni geopend van dinsdag t/m zondag van 14.00 uur - 17.00 uur.

4 juni t/m 9 september geopend van dinsdag t/m zaterdag van 10.00 uur - 17.00 uur en zondag van 14.00 uur - 17.00 uur.

11 september t/m 29 september geopend van dinsdag t/m zondag van 14.00 uur - 17.00 uur.

3 november t/m 22 december geopend donderdag t/m zondag van 14.00 uur - 17.00 uur.

INHOUD nummer 149 Winter 2009

8. VELDZICHT, Willem Baalbergen

10. BOECHORST, Gerard de Lange,
Willem Baalbergen

21. TERUG IN DE TIJD, deel 5 Henk Veenstra

33. STRANDFOTO. Ees Aartse

34. NOORDWIJKSE SLAAF, Herman Schelvis

38. SCHELPEVISSER, Willem Baalbergen

COLOFON

De Blauwdotter
is een uitgave van het
Genootschap Oud- Noordwijk

Hoofredacteur

Bert van Duijn
071- 3613583

Redactie

Willem Baalbergen
Gerard de Lange

Presentatie

Vormgeving: Paul Berkhout
Beeld: Arie Barnhoorn

Voor een reactie

Jan Kroonsplein 4
2202 JC Noordwijk zh
e-mail naar:
redactie.blauwdotter@g-o-n.nl

Het copyright op alle artikelen in dit blad berust bij het G.O.N. Niets uit deze uitgave mag geheel of gedeeltelijk worden overgenomen of vermenigvuldigd, in welke vorm dan ook, dan na voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever
ISSN:1381-1592

Omslag: Ludolf G. J. Berkemeier waterverftekening

TENTOONSTELLING

Jan van Asten "Volksschilder"

Museum Noordwijk

Geopend 7 februari 2009 t/m 1 maart 2009,
donderdag t/m zondag van 14.00 uur - 17.00 uur.
Entree €3,00. Leden en M.K. gratis.

Jan Kroonsplein 4 - 2202 JC - Noordwijk ZH
Tel. 071-3617884 - www.museumnoordwijk.nl

VAN DE BESTUURSTAFEL

Anton Kors

Zoals we in de vorige Blauwdotter schreven zijn we met het interim-bestuur bezig de structuur van de vereniging onder de loep te nemen. We hoopten toen dat de betrokkenheid van de vrijwilligers vergroot zou worden door een afgevaardigde per groep een bestuurstaak te laten vervullen. De afgevaardigden van de groepen hebben echter aangegeven geen bestuursverantwoordelijkheid te willen dragen. In samenspraak zijn we tot de conclusie gekomen een adviesraad te formeren waarin het bestuur en de afgevaardigden van de groepen per kwartaal bijeenkomen. In deze bijeenkomsten zullen de bestuurlijke-zaken doorgenomen worden. Het bestuur kan zijn besluiten in deze adviesraad toelichten en om advies vragen. We hopen hiermee de betrokkenheid van de vrijwilligers bij het besturen van het Genootschap te

Met de werving van bestuursleden zijn we een stuk verder. Het toekomstige bestuur zal uit vijf personen gaan bestaan. Hiervoor zijn reeds vier kandidaten en er is nog één vacature. Voor deze vacature binnen het toekomstige bestuur hebben we nog behoefte aan financiële expertise. Wie voelt zich groepen?

En tijdje geleden heeft de conservator te kennen gegeven haar functie te willen neerleggen. Dit houdt voor het Genootschap "Oud Noordwijk" in dat we op zoek zijn naar vervanging. Voor de functie van conservator zijn we op zoek naar een persoon die kunstgeschiedenis gestudeerd heeft en die enigszins op de hoogte is van de

Noordwijkse geschiedenis. Wie helpt het erfgoed van Noordwijk verder uit te bouwen?

Wetenswaardigheden uit 2008:

De klederdrachtgroep heeft zich weer laten zien in 2008, tot zelfs op de landelijke televisie. We hebben er een groot aantal vrijwilligers bij gekregen, er is slechts een klein aantal vertrokken. Ons Depôt en de modelbouwgroep zijn in 2008 verhuisd. De 10.000ste foto is gedocumenteerd. In 2008 hebben ongeveer 18.500 bezoekers de website www.museumnoordwijk.nl bezocht. We hebben in ons mooie museum op het Jan Kroonsplein 5.710 geregistreerde bezoekers geteld.

**UITNODIGING AAN ALLE LEDEN
VOOR DE JAARLIJKSE
ALGEMENE LEDENVERGADERING
TE HOUDEN OP WOENSDAG
25 MAART 2009
IN HET TREFPUNT.
AANVANG 20.00 UUR.**

De schenkingen en aankopen in 2008:

Het Genootschap is in 2008 een heel stuk rijker geworden aan historisch materiaal.

Sieraden, diverse textillia, foto- en filmmateriaal, vazen, een tegeltableau, schilderijen, aquarellen en tekeningen en een aantal forse bedragen zijn geschonken. Van al onze gulle gevers lichten we er een aantal uit:

- De Vrienden Museum Noordwijk (Vaas van de Kroon met Steenarend)
- De Rotaryclub Noordwijk en Omstreken (een bedrag van € 10.000)
- Mevrouw Reijers te Zutphen (Schilderij en tekeningen van Leon Senf)
- Noordwijkse Woningstichting (schilderij en een geldbedrag)
- Baalbergenfonds (vaas van aardewerkfabriek

Northgo)

En dan nog vele, vele andere, te veel om op te noemen.

Streekmuseum Veldzicht:

We hebben er een dependance bij gekregen in 2008 en wel Streekmuseum Veldzicht. Hier is in 2008 erg hard aan gewerkt. Van het vernieuwen van het dak tot en met de vloer en waterleidingen. Het resultaat is een fantastisch Streekmuseum Veldzicht, dat staat te popelen om op 28 maart van dit jaar zijn poorten te openen en zich van binnen te laten bewonderen. Zie het artikel verderop in dit nummer. We willen de harde werkers complimenteren voor hun inzet. Zelfs medewerkers van Achmea/Zilveren Kruis hebben meegeholpen om de kruidentuin aan te leggen. We kunnen een ieder dan ook aanraden een keer een bezoek te

HET INTERIM BESTUUR IS AFTREDEND

Graag doen we een oproep aan de leden van het Genootschap "Oud Noordwijk" zich kandidaat te stellen voor een bestuursfunctie. U kunt zich tot 2 weken voor de Algemene Ledenvergadering aanmelden bij Anton Kors (071) 36 195 88 of per post op het adres Jan Kroonsplein 4 2202 JC Noordwijk, graag onder vermelding van "Bestuursfunctie".

ACTIVITEITENOVERZICHT 2009

"Jan van Asten, volksschilder"

7 februari t/m 1 maart 2009. Donderdag t/m zondag van 14.00-17.00 uur.

Blauwdotterzaal: "De Middeleeuwen Springlevend"

Middenzolder: "Strandmode onder de vuurtoen"

Keuken: "Kannen, kommen en bekens"

4 april t/m 27 september 2009:

"Noordwijk Anders", Noordwijkse Fotogroep X 65

8 november 2009 t/m 10 januari 2010

AGENDA VOOR DE ALGEMENE LEDENVERGADERING

te houden op woensdag 25 maart 2009 in Het Trefpunt.
Aanvang 20.00 uur.

1. **OPENING DOOR DE VOORZITTER**
2. **INGEKOMEN MEDEDELINGEN / BINNENGEKOMEN STUKKEN**
3. **NOTULEN VAN DE ALGEMENE LEDENVERGADERING VAN 7 MEI 2008**
Deze liggen ter inzage op de tafel. Er zal gelegenheid worden gegeven om deze door te nemen.
4. **JAARVERSLAG 2008**
Ligt eveneens op de tafel, maar zal ook nog eens door de secretaris worden voor gelezen
5. **BESTUURSMEDEDELINGEN**
6. **FINANCIËEL VERSLAG**
Het financieel overzicht 2008 ligt op tafel.
7. **VERSLAG KASCOMMISSIE**
8. **BESTUURSVKIEZING**
9. **VERSLAG "STICHTING MUSEUMBOERDERIJ"**
10. **RONDVRAAG**

PAUZE

ZeeP zingt/speelt over Noordwijk, Zee en Historie

Verslagen en mededelingen voor de Algemene Leden Vergadering komen na 10 maart op de website te staan. Zie hiervoor: www.museumnoordwijk.nl Na 10 maart zijn de verslagen en mededelingen ook op te halen bij het Museum op het Jan Kroonsplein 4. Graag na een telefonische afspraak, omdat het museum momenteel niet open is voor een expositie en aanwezigheid niet is gegarandeerd.

VELDZICHT

Willem Baalbergen

Petronella van Tol, de weduwe van Johannes Hoogeveen, kwam met haar kinderen in 1809 naar Noordwijk. Zij bewoonde een huis in de Voorstraat. Haar zoon Dirk was later eigenaar van Bouwlust, nu de Cleyburg geheten, met de omliggende landerijen. De zoon van Dirk, Jacobus Hoogeveen, woonde bij zijn ouders op de boerderij Bouwlust en liet in 1864 Veldzicht

Naast het hoofdgebouw staat het zogenaamde zomerhuis. Het bestaat uit een woongedeelte (kamer en keuken) met daarachter een drietal stallen. In eerste instantie ging men er vanuit dat dit zomerhuis ouder is dan 1864. Dit zou betekenen dat het er al stond toen Jacobus Hoogeveen er zijn boerderij naast bouwde. Uit gegevens van Leo van der Meer blijkt echter dat zowel de boerderij als het zomerhuis tegelijk is gebouwd.

Het gebied rond Veldzicht staat bekend als De Klei, vroeger simpelweg Cley genoemd. De Rijn mondde hier in de zee uit. Dat betekende geregeld wateroverlast en afzetting van rivier- en

zeeklei. Vandaar de naam van het gebied.

Veldzicht staat iets ten zuiden van de splitsing Herenweg-Zwarteweg. Uit een kaart van het begin van de 17e eeuw blijkt dat de loop van deze wegen sinds die tijd onveranderd is. Op deze kaart is de boerderij Bouwlust, de huidige Cleyburg, ingetekend. Deze boerderij is in 1592 gebouwd en sinds 1965 als restaurant in gebruik. Bij die gelegenheid is de naam gewijzigd van Bouwlust in Cleyburg.

Nadat zijn vader Kors jong was gestorven zette Jaap Hoogeveen op zeventienjarige leeftijd, samen met zijn moeder, de boerderij Veldzicht

Museumboerderij Veldzicht.

voort. Het was een gemengd bedrijf met koeien en bollenteelt met landerijen aan beide zijden van de Herenweg. Weilanden oostelijk van de weg en het bollenland westelijk. Deze laatste gronden waren voorheen oude duinen en zijn door vader Kors afgegraven en voor de bollenteelt geschikt gemaakt.

Nog voor zijn dood in 2007 bracht Jaap de boerderij met bedrijfsgebouwen en het land onder in een stichting. Hij bepaalde daarbij dat het geheel ten nutte moest komen van de Noordwijkse gemeenschap. Vanwege zijn goede banden met het Genootschap Oud-Noordwijk was het zijn wens dat het zomerhuis ter beschikking van het Genootschap zou worden gesteld. Kort voor zijn overlijden heeft hij nog kennis kunnen nemen van de plannen die voor het zomerhuis zijn gemaakt.

Op dit moment worden de plannen die voor Veldzicht zijn gemaakt uitgevoerd. Het zomerhuis is van een nieuw dak voorzien en van binnen geheel in de oorspronkelijke staat gebracht. Het wordt nu als streekmuseum

ingericht. Met name zal aandacht worden geschonken aan het agrarische verleden van Noordwijk. De veeteelt, met blaarkoppen (een oud ras koeien), het bollenbedrijf en de vroegere kruidenteelt worden daarbij aanschouwelijk gemaakt. Daarnaast krijgt ook het kruidenwinkeltje uit de Pickéstraat hier onderdak. Het streekmuseum zal in eerste instantie op zaterdag- en zondagmiddagen worden opengesteld met de mogelijkheid van bezoek door groepen. Het zal worden opgenomen in provinciale wandel- en fietsroutes.

De woning van de boerderij is verhuurd aan de familie Van der Lugt. Zij vervullen een toezichtfunctie en gaan tevens de kruidentuin die voor de boerderij is aangelegd onderhouden. De bedrijfsgebouwen en de landerijen zijn verpacht aan de oud-medewerker van Jaap Hoogeveen, Peter van Eeden. Deze zet het bollenbedrijf, na een lang dienstverband, voor eigen rekening voort.

Zonder de financiële hulp van de Gemeente Noordwijk en een aantal sponsors zou het uitvoeren van de wens van Jaap Hoogeveen niet mogelijk zijn geweest. In dit verband is dank

BOECHORST

Gerard de Lange, Willem Baalbergen
Foto archief: Cees Verweij

Boechorst, een nieuwe wijk van Noordwijk

Om in de groeiende woningbehoefte te voorzien werd door de gemeenteraad in 2000 besloten om twee nieuwe lokaties, te weten 'Boechorst' en 'Offem-Zuid' in ontwikkeling te brengen. Op de lokatie Boechorst zouden ruim 750 woningen komen in een gevarieerde prijsklasse.

Het Everwijnpark en de wijk Boechorst geprojecteerd in een overzichtskaart van Rijnland 1687.

Boechorst ligt aan de oostkant van Noordwijk-Binnen, vlakbij de oude dorpskern, en wordt begrensd door het landgoed Offem in het zuiden, de bollenvelden in het noorden en de sportvelden van S.J.C. in het oosten. Rond het gebied lopen de Goeweg, de Schiestraat met de Schie (de oude benaming is Dinsdagsche watering), de Lageweg en de Van Berckelweg. De eerste drie zijn op oude kaarten al terug te vinden, de Van Berckelweg is ruim dertig jaar geleden aangelegd. Daarmee verdween een deel van de Lageweg die lange tijd een belangrijke verbinding

vormde met de Noordwijkerhoek (goederenoverslag), Voorhout en Leiden. Over de naam van deze nieuw woonwijk valt te discussiëren. De naam Boechorst is in de geschiedenis van Noordwijk niet onbekend maar het verband met dit gebied is niet erg duidelijk. Waarschijnlijk heeft men bij het vaststellen van deze naam gedacht aan de adellijke familie Van de Boechorst. Ooit waren er in onze omgeving twee buitenplaatsen met deze naam. Zo stond in de gemeente Noordwijkerhout ten oosten van de inrichting Sancta Maria het 'woudkasteel'

Foto genomen in de buurt van de Zuidbroeker watering. Links stoombootdienst naar Voorhout en Leiden. Recht vooruit de schuren van Konijnenburg met aan de achterzijde het huisje waar baasknecht Tamarijn (zelf schreef hij Tammeriijn) woonde. Hier staat nu Résidence Brongseest (Schiezicht en Tamarijnslaantje).

Boekhorst, ook wel de Hoge Boekhorst geheten. Daarnaast kende men een Boekhorst in de gemeente Voorhout, ten westen van het dorp tegen de trekvaart gelegen. Dit buiten werd ook wel de Lage Boekhorst genoemd. De toevoeging hoge en lage had met de toenmalige rechtspraak te maken. De Boekhorst in Noordwijkhout werd onder meer bewoond door de familie Van de Boekhorst.

Aan het einde van de dertiende eeuw (1273) kreeg Boudewijn van Noordwijk van zijn achterneef, de Hollandse graaf Floris V, de hofstede Boekhorst bij Noordwijker hout erfelijk in leen. Vanaf die tijd dateert het gebruik van de namen Van Noordwijk en Van de Boekhorst voor de familie die gedurende enkele eeuwen een voorname rol zou spelen in de geschiedenis van het dorp Noordwijk en omgeving. Verschillende leden bekleedden belangrijke functies en hadden veel grond in bezit. Om de familierelatie met de graaf te benadrukken gingen ze ook zijn wapen, een klimmende zwarte leeuw op een zilver veld,

voeren. Dit wapen is later op het dorp Noordwijk overgegaan.

De namen Van Noordwijk en Van de Boekhorst werden vaak door elkaar gebruikt en soms gecombineerd. Deze familie behoorde tot de oude Hollandse adellijke geslachten. Onder een betrekkelijk kleine, machtige en zeer vermogende top laag (de heren Van Wassenaer en Brederode behoorden hier bijvoorbeeld toe) bevond zich de grote groep van de lage adel. Dit was een voor wat betreft bezit, functies en invloed, zeer gemengd gezelschap. Bovenin deze groep bevonden zich degenen die een of meer (ambachts-) heerlijkheden in bezit hadden. Hiertoe behoorden in onze omgeving o.a. de families Van Bronckhorst, Blois van Treslong, Van Duvencorde, Van der Does en Van de Boekhorst. Binnen deze adellijke geslachten konden tussen de afzonderlijke takken weer grote verschillen bestaan, zodat niet alle leden tot de kern van de lage adel gerekend mogen worden. Zo stond bijvoorbeeld Jan van de Boekhorst, heer

Foto genomen vanaf de Lageweg, ongeveer bij de ingang van het S.J.C.- sportcomplex richting de Zuidbroeker watering.

Op dit bollenland liggen nu deels het Everwijnpark en deels de Boechorst. Op de achtergrond de achterzijde van de bebouwing aan de Schie.

van Noordwijk en Noordwijkerhout (plm. 1375-1450) hoger in de hiërarchie van de lage adel dan zijn neef Frank, de stichter van het Barbaraklooster, die niet over een heerlijkheid beschikte maar wel een zeer groot vermogen bezat. Zijn zus Johanna was priorin van de vermaarde abdij Leeuwenhorst.

In 1430 werd eerdergenoemde Jan van de Boechorst door Maria van Bourgondië beleend

met Offem, dat ze als een afzonderlijke heerlijkheid uit de heerlijkheid Noordwijk had losgemaakt. In 1438 werd hij ook heer van Noordwijk. Mogelijk vormt de rol die met name Jan van de Boechorst in beide heerlijkheden gespeeld heeft, het verband met de naamgeving van de wijk.

Lange tijd vormde de *Suijtbroucker watering* (nu de Nieuwe Vaart waarlangs de weg Zuidbroek

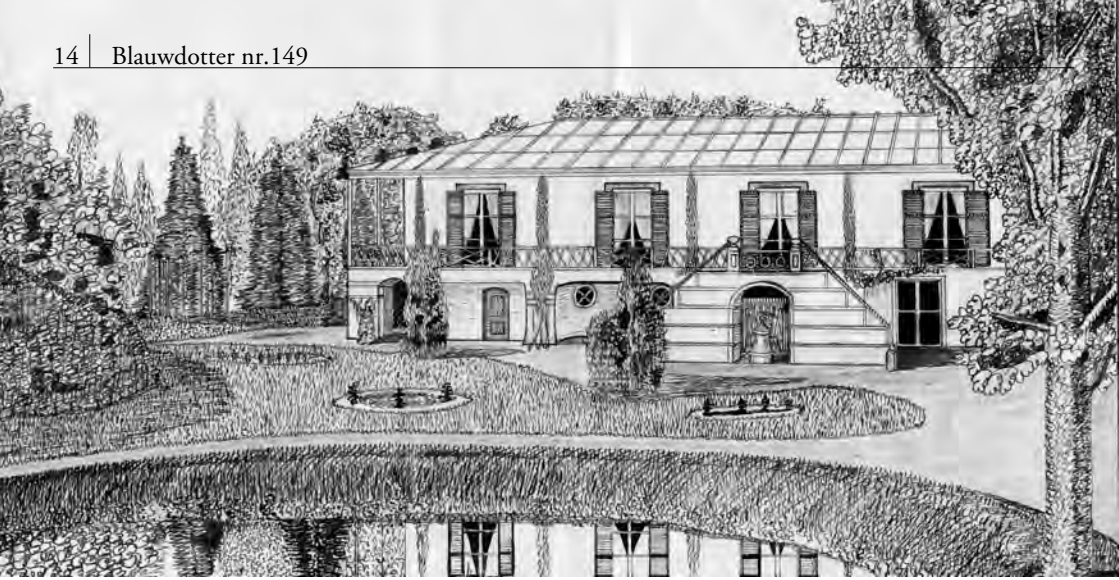
Schiestraat van af de Thomasbrug. Beurtschippers op weg naar de Schiekade.

Het haventje aan de Schie.

loopt) de grens tussen Noordwijk en Offem. Ze loopt door de vochtige (broek betekent drassig) strandvlakte tussen de strandwal waarop Noordwijk-Binnen ligt en de smalle Bronsgeester strandwal en diende als afwatering voor de omliggende cultuurgronden naar de Dinsdagse en dwars door Offem (waar de vijvers zo van water werden voorzien) naar de Woensdagse watering. Tegenwoordig ligt er ter hoogte van dit

watertje een brug over de Schie. Vroeger was er slechts sprake van een *beul* (duikertje). In 1661 kwam Wigbold van der Does, heer van Noordwijk, ook in het bezit van Offem. Problemen die van tijd tot tijd gerezen waren over de precieze grens tussen beide heerlijkheden waren daarmee verleden tijd omdat Offem in Noordwijk op ging. Bij de onderverdeling in deelplannen heeft men helaas te weinig gebruik

Hofstede 'Peterhof' omstreeks 1870. Pentekening van Jan Kloos

gemaakt van de oude veldnamen voor de akkers in dit gebied, zoals Schiewei, Ooievaar en Kostverloren. Op twee uitzonderingen na: Zuidbroek en Peterhof. De laatste naam herinnert aan de hofstede Peterhof. Dit fraaie landhuis werd in 1835 door Jacob van Tricht gebouwd op het oostelijke deel van Boechorst. Deze Van Tricht was een schoonzoon van de bekende kruidenteler Pieter Groeneveld. Deze woonde op Calorama aan de andere kant van de Gooweg. De gronden waarop de nieuwe wijk is gebouwd waren onlosmakelijk verbonden met dit landhuis. De beroemde Noordwijkse kruiden werden hier geteeld. Peterhof werd in het jaar 1900 afgebroken, alleen een bijgebouw bleef nog behouden. De bollenkweker Jan van der Mark was hiervan de laatste bewoner, voordat ook dit laatste restant van Peterhof verdween. Aan de zuidzijde van het gebied, langs de Schie, was een aantal bedrijven gevestigd. Hier stonden onder meer de bedrijfsgebouwen van Siem van Konijnenburg, een van de grote bloembollenbedrijven van het dorp. Het stond later bekend als de Verenigde Bloembollenculturen en was tot het laatst eigendom van George Aten. Meer naar het dorp toe stonden de panden van enkele expediteurs

zoals Alkemade en de gebroeders Van Leeuwen. Deze bedrijven waren als beurtschippers gestart. Vanaf De Schie onderhielden zij veerdiensten naar de steden in de omgeving. Hier stond ook het kantoor en de werkplaats van de aannemer Leo Alkemade. Al deze bedrijven moesten plaatsmaken voor kantoren en woonhuizen, onder meer Résidence Bronsgeest (Schiezicht en Tamarijnslaantje). In de zuidoosthoek, naast het dierenasiel, ligt de *Thomasbrug*, een eeuwenoud bruggetje naar de Nachtegaalslaan, dat in zijn lange leven verschillende namen heeft gehad. De oudst bekende naam is *Heilige Geestbrug*. Kornelis van Alkemade, de Noordwijkse amateur-historicus uit de 18^e eeuw, schrijft over deze brug: 'leijt over de Schie bij de 5 huysjes, alzoogenoemt omdat de armen van Oestgeest, Rijnsburg en Katwijk die weg heenen nae Leeuwenhorst gingen om aalmoesen te ontfangen'. In de zestiende- en zeventiende-eeuwse rekeningen van het Heilige Geesthuis aan de Voorstraat, een opvanghuis voor ouden, zieken en daklozen, wordt verschillende malen melding gemaakt van herstelwerkzaamheden aan deze brug. Zo werden in 1581 Arent en Pieter Weenisz betaald 'van tien daegen aen die heilich geestbrugge ofte aen het huys te metselen en te

Peterhof omstreeks 1900. Op de achtergrond nog een gedeelte van de oorspronkelijke hofstede. Rechts de schuur die door Jan van der Mark tot woonhuis werd omgebouwd.

Zicht op de Thomasbrug vanaf de Nachtegaalslaan, zo genoemd omdat er veel nachtegaalen voorkwamen. Vroeger een deel van de Bronsgeesterweg.

wercken'. Later is er sprake van een hoogoplopend conflict tussen de Heilige Geestmeesters (beheerders van het opvanghuis en de armenkas) en de dorpsverheid over de vraag wie nu eigenlijk voor het onderhoud van de brug moest opdraaien. Er wordt geprocedeerd voor de dijkgraaf en heemraden van Rijnland en uiteindelijk komt de zaak zelfs voor het Hof van Holland in Den Haag. In 1619 komt er een akkoord: de brug zal 'ten eeuwigen dagen

commen ende blijven tot last van 't voors. ambacht' (= Noordwijk). In de tiendverpachtingen van de volgende eeuwen wordt gesproken over een *Pishoekbrug*(!), wat Jan Kloos deed verzuchten: 'welke brug draagt dezen erenaam des volks'? Vanuit de letterlijke betekenis, een plekje waar voorbijgangers regelmatig een plasje pleegden, werd pishoek de aanduiding voor een smerig, onooglijk en afgelegen hoekje, een smalle doorgang. Alles wijst

STRANDMODE ONDER DE VUURTOREN

Sjaan van Kekeran - Brouwer

Tentoonstelling “Strandmode onder de Vuurtoren” 1900 – 1970

Dit jaar is op de middenzolder van het museum vanaf 4 april 2009 een tentoonstelling te zien van strandmode uit 1900 – 1970. Bovendien wordt het geheel omlijst door afbeeldingen van de vuurtoren en afbeeldingen van strandmode in de loop van de tijd. In 1860 kwamen de eerste badgasten die op warme dagen een heilzaam bad in zee namen. Ze arriveerden meestal per trekschuit of postkoets in Noordwijk, waarna ze met een koets van het “Hof van Holland” naar Noordwijk aan Zee gebracht werden. Zes jaar later werden de eerste badkoetsjes uit Scheveningen gekocht en ontstond Badhotel Konijnenburg die Pieter Bedijn, de eerste badman van Noordwijk, benoemde. Zeelucht en zeewater waren vooral goed voor de gezondheid. Men dronk ervan en nam een bad in de branding

met behulp van een badkoets, badman en badvrouw. Aanvankelijk werd er naakt gebaad, om zoveel mogelijk huid met zeewater in aanraking te laten komen. Rond 1890 kwam het badkostuum er een beetje in. Men kon er zelfs een huren. In museum Noordwijk is het verloop van de bad- en strandmode te zien. Aanvankelijk waren de meeste volwassenen en kinderen geheel gekleed met hoed en parasol en genoten in de rieten strandstoelen of speelden in het zand. Langzamerhand werd er badkleding gedragen. De eerste badkleding bedekte een groot deel van het lichaam. De ontwikkeling ging verder, de halzen werden lager, de pijpen korter en de schouderbanden smaller tot de monokini in

Annemarie, Michelle en Ria als dienstbode. Foto PR

FILM- EN FOTOGROEP

Ees Aartse

Het Genootschap Oud-Noordwijk heeft veel vrijwilligers die vaak in werkgroepen opereren. Een werkgroep is bijvoorbeeld de Film- en Videowerkgroep.

Deze werkgroep digitaliseert oude films (8 mm, super 8, 16 mm) en video's om ze op te slaan in computerbestanden, zodat naar behoefte hiervan dvd's gemaakt kunnen worden. Helaas kampt dit werkgroepje, bestaande uit John Thijssen en Leo Hazenoot, met haperende filmapparatuur en videorecorders. Een gebroken film geeft al problemen wegens het ontbreken van een plakpers en tapes. Hoe krijg je die einden weer aan elkaar? Via, via en vele omwegen proberen ze oud materiaal te krijgen voor hun hobby.

Hun vraag is of leden in het bezit zijn van een oude filmprojector, viewer (om films handmatig te kunnen bekijken), plakpers, plaktapes of videorecorder.

Heeft u nog oude filmapparatuur en video-apparatuur staan en doet u daar niets mee? Het

werkgroepje zou u daar een groot plezier mee doen. Niet werkende projectors zijn ook van harte welkom omdat wellicht van 3 oude 1 werkende gemaakt kan worden. Iedere gift is welkom.

Niet alleen apparatuur is welkom, maar ook oude films en video's. Heeft u nog films of video's waar bijvoorbeeld een bloemencorso op staat of andere Noordwijkse evenementen, laat ze bij het Genootschap digitaliseren.

U kunt bellen naar:

John Thijssen tel. 3612040 of

Leo Hazenoot, tel. 3611349

U kunt uw oude apparatuur ook inleveren bij het Genootschap Oud-Noordwijk, Jan Kroonsplein 4. Iedere donderdag zijn medewerkers aanwezig om uw apparatuur e.d. in ontvangst te nemen.

Strandmodeshow

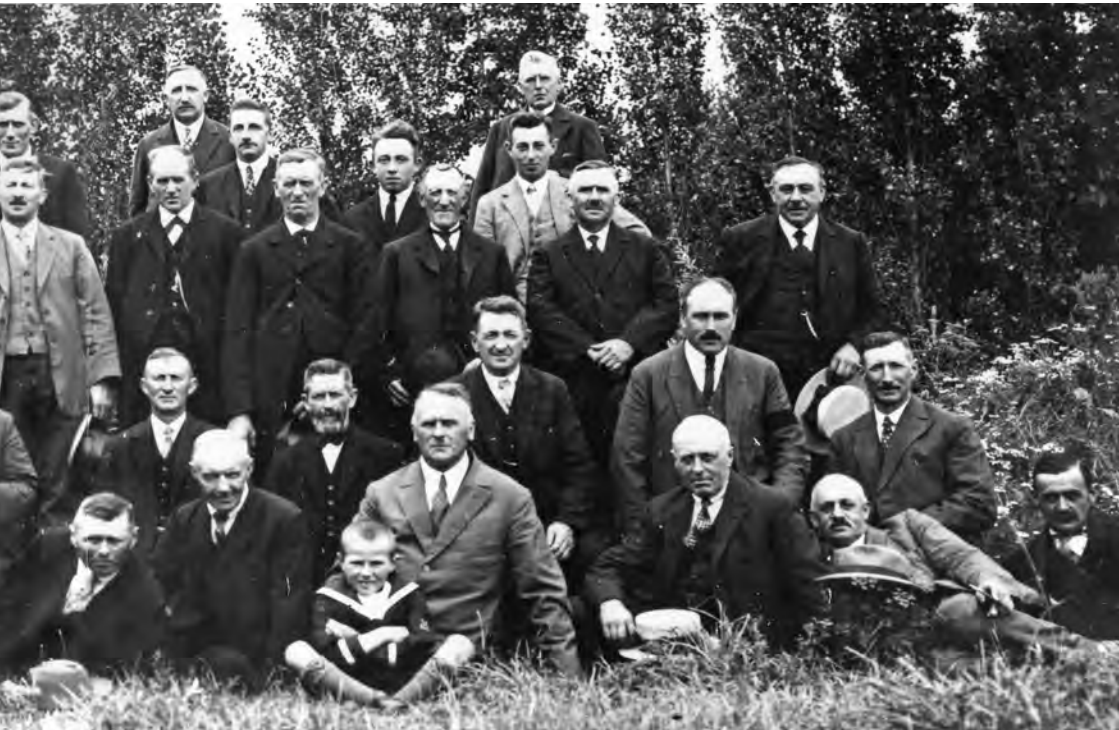
Zaterdag 4 april 2009 om 14.30 uur heten we alle bezoekers welkom bij de strandmodeshow. Leerlingen uit klas 1 en 2 van het Northgo College verlenen hieraan hun medewerking. Zij hebben op verzoek van museum Noordwijk hun badpakken, badbroeken en bikini's versierd met kosteloos materiaal. Hierbij werden ze geholpen door hun docente Heleen Aartman. Ook laten ze een stel badpakken uit het museum zien. Wij hopen veel ouders, familie, vrienden en bekenden van de leerlingen te ontvangen in het museum, dat vanwege het museumweekend gratis toegankelijk is.

Wij kwamen in het bezit van een foto van een groep boeren, waarschijnlijk allen uit Noordwijk. De foto is genomen aan het eind van de jaren dertig van de vorige eeuw. Mogelijk waren de boeren een dagje uit of woonden zij een bijeenkomst bij. Het is

Van links naar rechts, J.v. Leeuwen sr, M. Alkemade, A.v. Konijnenburg, A.v.Konijnenburg, H. Ruigrok, J. v.d. Berg, K. Hoogervorst, ?, Noppe, ?, W, Benschop, ?,?, W de Haas, J.v. Bohemen, P. Koelewijn, ?, A. de Haas, P. Hoogervorst, J de Haas, K.v Bohemen, ?, F. Frank, W. de Raad, ?, K. de Haas, ?, Bijleveld.

opvallend dat er zowel boeren van protestantse als katholieke huize op de foto staan. En dat in de verzuilde jaren dertig! Op de foto zijn de vader van Jaap Hoogeveen (Kors) en de broeders Nicolaas en Paulus Barnhoorn te herkennen. Wie weet er meer van?

UIT DE OUDE DOOS

Arie Barnhoorn

Het begin van de Hoofdstraat in Noordwijk aan Zee rond 1895.

Gezicht op Noordwijk aan Zee ongeveer 1915, met op het strand de bomschuiten.

Terug in de tijd(deel 5)

DE OORLOGSJAREN

Henk Veenstra

De oorlogsjaren beslaan een periode vanaf 10 mei 1940 tot 5 mei 1945, met dien verstande dat de door Duitsland tegen Nederland ontzettende oorlog duurde vanaf 10 mei 1940 tot 15 mei 1940, toen Nederland met uitzondering van de provincie Zeeland, waar nog enige weken werd doorgevochten, capituleerde

Nederlandse militairen gelegerd in Noordwijk voor de Bardelmeierschool.

Daarna moesten wij hier in het westen van Nederland, die woonden in het door Duitsland bezette gebied, noodgedwongen wachten tot Duitsland op 5 mei 1945 capituleerde. Deze oorlogsperiode sloot aan op de crisisjaren. Waren de crisisjaren voor onze generatie al niet bepaald rooskleurig, de oorlogsjaren slokten ook weer een gedeelte van onze jeugd op en daarna hadden de jongens ook nog eens de zo fel omstreden Indië jaren in het verschiet. Maar nu eerst nog de oorlogsjaren, waar maar geen eind aan scheen te komen.

Toen de oorlog voor Nederland op 10 mei 1940

uitbrak door het onverhoeds binnenvallen van Duitse troepen en het bombarderen van verschillende Nederlandse vliegvelden, teneinde de zich daarop bevindende vliegtuigen op de grond te vernietigen, waarin de Duitsers dan ook slaagden, kwam er een abrupt einde aan het optimistisch denken van diverse personen over een hernieuwde Nederlandse neutraliteit. Duitsland veroorzaakte een tijdelijk durende oorlogstoestand tussen de beide landen, doch beging daarmee economisch gezien een grote blunder.

Hoewel het Duitse leger een Generale Staf bezat,

Dit artikel had als aflevering deel 4 in de serie eigenlijk al in

Blauwdotter 148 moeten worden opgenomen.

was Hitler, de opperbevelhebber, waardoor zijn visie doorslaggevend was. Hij vond zichzelf geniaal en noemde zich dan ook: "De grootste veldheer aller tijden". Hij beriep zich veelal bij het nemen van beslissingen op zijn intuïtie. Het pakte dan ook in veel gevallen verkeerd uit en de geallieerde opperbevelhebber zei dan ook na het einde van de oorlog: "Met dank aan Hitler"! Hitler deed bij het binnenvallen van Nederland voorkomen dat hij dit deed in het belang van het Nederlandse volk, want door Nederland binnen te vallen, beschermde hij het volgens zijn zeggen tegen een inval door de Engelsen.

Hoewel Nederland op 9 mei 1940 nog door de Nederlandse militaire attaché in Berlijn was gewaarschuwd voor de ophanden zijnde inval, werd daaraan niet veel geloof gehecht., omdat het de zoveelste waarschuwing was voor invallen, die wel waren gepland, doch om de één of andere oorzaak op het laatste moment niet doorgingen.

In ieder geval was het op tien mei wel raak en het oorlogsgerucht deed al snel door het dorp de ronde, ondanks het vroege uur.

Het Nederlandse leger werd al vlug in staat van paraatheid gebracht, voor zover de troepen al niet met de Duitse troepen in conflict waren geraakt, zoals in Limburg en Twente het geval was.

De plaatselijke autoriteiten voerden de richtlijnen uit die hun door de regering waren verstrekt, wat voor Noordwijk inhield dat alle bekende Rijksduitsers en leden van de N.S.B. van huis werden opgehaald en in enige villa's (Duna en Deli) onder permanente bewaking werden gesteld. Enige nieuwbaken N.S.B.'ers kregen de schrik van hun leven en lieten zich onmiddellijk na hun vrijlating schrappen als lid van de partij.

Door het uitbreken van de oorlog vielen de Nederlanders in twee hoofdgroepen uiteen, de z.g. goede- en de z.g. foute Nederlanders. In

de loop van de oorlog bleek dat er ook foute- goede en goede- foute Nederlanders waren. De Nederlandse militairen bestonden grotendeels uit dienstplichtigen, van wie een gedeelte uit kersverse recruten, die nog nooit een schot gelost hadden. Nederland kende wel beroepsmilitairen, maar die behoorden voornamelijk tot de Generale Staf en de Koninklijke Marine. Zo werden de Nederlandse mariniers door de Duitsers erg gevreesd nadat zij met hen in aanraking waren gekomen in de strijd om de Maasbruggen. Zij noemden hen: "de zwarte duivels".

De Nederlandse dienstplichtigen waren slecht bewapend. Zij hadden karabijnen of geweren, afhankelijk van het onderdeel waartoe zij behoorden, die genoemd waren naar de Oostenrijkse constructeur Mannlicher en wel van het model 1898. De mitrailleurs waren op kleine karretjes bevestigd en watergekoeld. Bij intensief gebruik begon het water te koken en liepen de mitrailleurs vast. De oorzaak van één en ander was terug te leiden tot de Nederlandse bezuinigingspolitiek van voor de oorlog. Iedere cent voor defensie was er één te veel. Met de uniformen was het al niet beter gesteld. Het uniformjasje had een harde rechtopstaande, ongemakkelijke kraag en de daarbij behorende broek was een rijbroek, ook voor de infanteristen, maar voor deze zonder laarzen. Hiervoor in de plaats waren

er beenwindsels of puttees, die met grote precisie om de benen gewonden moesten worden, anders zakten ze af. Al met al een tijdrovende aangelegenheid. De Duitsers daarentegen hadden lange uniformbroeken met daarbij behorende korte laarzen. Wat de wapens betreft hadden de Duitsers lichte, luchtgekoelde, draagbare mitrailleurs met verwisselbare loop (de Spandau). Het Duitse geweer van de Mauser-fabrieken was weliswaar ook van een oud model, doch was regelmatig gemoderniseerd. Verder waren de Duitsers voor gevechten op korte afstand uitgerust met machinepistolen van het kaliber 9 mm, (de Schmeisser), die het Nederlandse leger in het geheel niet bezat. De Duitsers hadden een zwaar luchtdoelkanon van 88 m.m. ontworpen, dat ook als antitankwapen werd ingezet. Verder ontwikkelden zij in de loop van de oorlog nog twee antitankwapens voor de korte afstand, pantservuist en de pantserschrik (der Pantzerschreck), welke laatste veel weg had van de Amerikaanse bazooka.

Zo stonden we in de vroege morgen van de 10de mei met enige jongeren, onder wie Dick Oranje, vanuit de Dahliastraat over de bollenvelden te turen naar het luchtruim boven het vliegveld Valkenburg, waar Duitse Junkers 52, transportvliegtuigen, rondjes draaiden en onderwijl parachutisten uitwierpen. Het waren de beduchte Duitse luchtlandingstroepen (die Fallschirmjäger). De witte parachutes bolden op en je zag ze met een figuurtje eronder hangend, langzaam dalen. Dat was dan ook meteen de eerste en de laatste keer dat we iets dergelijks in werkelijkheid zagen. Inmiddels was een gedeelte van de Nederlandse militairen uit Katwijk en omgeving, zij het met vertraging, op het strijdtoneel aangekomen,

want de afstand moest meestal marcherend afgelegd worden, en begon het gevecht met de vijand, dat voorlopig eindigde met de verovering door de Duitsers van het vliegveld Valkenburg. Het bleek namelijk dat een gedeelte van de Nederlandse soldaten het maar niets vond om te schieten op de aan hun parachutes in de lucht bungelende, op dat moment weerloze Duitsers. Maar deze houding keerde zich al snel tegen hen, want toen de Duitsers eenmaal letterlijk vaste grond onder de voeten hadden, ontpopten zij zich tot ware vechtmachines. De Duitsers hadden ook geprobeerd de zware vrachtvliegtuigen, volgeladen met parachutisten, op het vliegveld neer te zetten. Dit pakte echter verkeerd uit, want de toestellen zakten weg in de drassige bodem en waren daardoor voor de vijand verloren. Ook waren er vliegtuigen bij die op de Rijksweg bij Wassenaar landden, waar zich ook gevechten ontwikkelden.

Wat voor de Nederlanders wel goed uitpakte, was het enige moderne wapen dat de militairen bezaten, het luchtdoelgeschut. Dit schoot een buitensporig groot aantal Duitse vliegtuigen neer, iets waarmee de Duitsers geen rekening hadden gehouden. Een ander strijdtoneel was de Afsluitdijk, waarlangs de Duitsers trachtten op te rukken naar Noord-Holland, wat hun niet is gelukt dank zij de hulp van de

Duitse geschutskoepel in de noordduinen. Foto PR

Koninklijke Marine, die vanuit de Waddenzee de Duitsers zo hevig bestookte, dat die zich daarop met grote verliezen terugtrokken. Hoewel de Nederlandse jachtvliegers deden wat in hun vermogen lag, bleek de Duitse overmacht in het Nederlandse luchtruim te groot voor hen te zijn. Op een van de oorlogsdagen zag ik een Nederlands Fokker jachtvliegtuig met vast landingsgestel overkomen, mogelijk afkomstig van het hulpvliegveld Ruijgenhoek, achtervolgd door een drietal Duitse Messerschmitt 109, jachtvliegtuigen. Het was een ongelijke strijd, want de Duitsers waren eens zo snel. De Nederlander deed dan ook het enige wat hij kon proberen, zo langzaam en zo laag mogelijk boven de grond vliegen en zigzagbewegingen maken. De vliegtuigen verdwenen uit het gezicht in de richting van Katwijk. Hoe de strijd tussen hen is afgelopen weet ik niet.

Het grote verlies aan vliegtuigen zat de Duitsers niet lekker en ook niet dat de Nederlanders betrekkelijk lang standhielden, o.a. bij de Grebbeberg, die deel uitmaakte van wat de Grebbelinie werd genoemd. Daarom moesten er volgens hen krassere maatregelen tegen de

Nederlanders getroffen worden, met name het bombarderen van de grote steden, te beginnen met Rotterdam, maar dit lag nog in het verschiet. Nederland had inmiddels een beroep gedaan op Engeland en Frankrijk, doch heel veel leverde dat niet op.

Omdat het in de oorlogsdagen nagenoeg steeds prachtig, stil weer was, was het oorlogsrumeer tot op grote afstand te horen. Zo klonken er op de tweede oorlogsdag twee harde bomexplosies vanuit de richting Leiden. Later vernamen we dat er een aantal militairen in twee autobussen over de rijksweg Den Haag - Amsterdam reden, toen een Duitse Stuka duikbommenwerper (Junkers 87) enige bommen tussen de twee bussen in wierp, net toen deze over het viaduct bij de toenmalige Sikkens Lakfabrieken reden. Er vielen veertien doden en nog meer gewonden. (Volgens gegevens van Adriaan Vink betrof het één autobus). Enige dagen later werden de olievoorraden bij Pernis in brand gestoken om te voorkomen dat zij in Duitse handen zouden vallen. Er stegen honderden meters hoge zwarte rookwolken op, die tot op grote afstand te zien waren. Toen er geruchten verspreid werden dat er

Duitsers in de Staatsbossen gesignaleerd waren, werden er drastische maatregelen genomen, die achteraf kant nog wal raakten. Men kwam tot de fatale conclusie dat men niet moest proberen om de bossen uit te kammen op zoek naar vijandelijke soldaten, maar beter meteen maar de bossen in brand kon steken, wat dan ook daadwerkelijk gebeurde. Onderzoek achteraf bracht naar voren dat men zich ten onrechte door de geruchten had laten misleiden, met als gevolg dat Noordwijk een groot gedeelte van zijn dennenbossen letterlijk in rook zag opgaan. Inmiddels waren de gevechten bij de Grebbeberg nog hevig aan de gang en hadden de Nederlanders besloten het vliegveld Valkenburg door beschieting van de veldartillerie te heroveren. Je kon het kanonvuur en het geweervuur van de aanvallers in Noordwijk heel duidelijk horen. De Duitsers gaven zich uiteindelijk gewonnen en werden gevangengezet. De Duitse luchtmacht onder commando van de generaal Kurt Student, ging hierna over tot het bombarderen van Rotterdam, wat hier duidelijk te horen was en zo'n 850-tal burgerslachtoffers eiste. Na afloop van het bombardement was de rook van de getroffen stad hier ook zonder verrekijker heel duidelijk te zien. Boven Noordwijk sprong een enkele parachutist uit een vliegtuig, dreef af met de oostenwind en landde in zee. Enige dagen later spoelde het lichaam op het strand aan. In het vooruitzicht van even hevige bombardementen op onze andere grote steden, capituleerde Nederland. Inmiddels waren de leden van het koningshuis, alsmede de voltallige regering naar Engeland gevlucht, dit in tegenstelling tot België en Denemarken, waarvan de koningen het standpunt innamen dat zij beter in hun land konden blijven omdat hun volk hen nodig had in bange tijden. Marine- en koopvaardijsschepen, alsmede een aantal vissersschepen, weken uit naar Engeland, waar zij zich ter beschikking stelden van de autoriteiten aldaar. Uit alle delen van de wereld kwamen Nederlandse burgers naar Engeland om

zich daar ter beschikking te stellen voor dienstneming in één van de Nederlandse krijgsmachtsonderdelen. Ook waren er Nederlanders in dienst van de Engelsen. Zowel door de ene als door de andere mogendheid werden geheime Nederlandse agenten boven Nederland afgeworpen, die zich bij de Binnenlandse Strijdkrachten moesten aansluiten. Later bleek dat een groot aantal van hen het slachtoffer was geworden van het z.g. Englandspiel, dat in Nederland werd gedirigeerd door de Duitsers Giskes van de Abwehr en Schreieder van de Sicherheitsdienst. De Engelsen waren erin geslaagd de hand te leggen op het Duitse coderingsapparaat de Enigma-machine met de daarbij behorende dagtabellen en coderingsschijven, welke laatste ook voor decoderen bestemd waren. Toen de Duitsers hun schijven tot een zestal uitbreidden, wisten de Engelsen ook deze in handen te krijgen. Het geplande bombardement op Coventry was dan ook voortijdig bij de Engelsen bekend, doch uit veiligheidsoverwegingen konden de Engelsen van deze kennis geen gebruik maken, wat tot gevolg had dat een groot aantal burgers in deze stad om het leven kwam. Na beëindiging van de oorlogshandelingen keerden de in Noordwijk gelegeerde militairen naar het dorp terug. Een gedeelte ervan werd toen gelegeerd in de Witte School aan de Van Panhuysstraat. Het was nog steeds prachtig weer en de militairen maakten daar een dankbaar gebruik van. Zij plaatsten stoelen aan weerszijden van de hoofdingang aan de Van Panhuysstraat en zaten daar in de zonnewarmte bij te komen van de verschrikkingen van de afgelopen dagen, tijdens welke zij een aantal van hun kameraden hadden verloren. Voor de ingang van de school stond een eenzame soldaat die als wacht fungeerde. Er kwamen regelmatig mensen bij hem informatie inwinnen. Wij stonden met enige jongens bij de ingang en maakten zo nu en dan een praatje met de tegen de muur zittende soldaten. Wij zagen een dame aan komen fietsen,

gekleed in een gebloemde jurk, die stopte bij de ingang van de school, haar fiets daar neerzette en op de wacht bij de deur afstapte en hem iets vroeg. Hij gaf haar antwoord en wees naar de ingang, waarop zij naar binnen stapte en uit het gezicht verdween. Zodra zij niet meer binnen gehoorsafstand was, zei hij: "dat is de vrouw van onze kapitein. Hij is gesneuveld, maar ik durfde het haar niet te vertellen. Ik heb haar maar naar de majoor verwezen, die moet het haar maar zeggen". Ik heb haar niet meer uit

de school zien terugkomen. Er bleken drie militairen uit Noordwijk aan Zee tijdens de gevechten gesneuveld te zijn. "Gevallen voor koningin en vaderland", zoals dat met mooie woorden heet.

Nadat Duitsland het voor het zeggen had gekregen in Nederland, begon het met het internen van de in ons land w o n a c h t i g e Engelsen. Bij ons in de straat woonde een Engelse familie

Coggeling, zoals het volgens ons klonk, waarvan de man golftrainer was. De enige zoon, Johnny, wist op tijd over land weg te komen naar Engeland (via België, Frankrijk en Spanje), waardoor hij, voor zover mij bekend, de eerste Noordwijkse Engelandvaarder werd. Johnny werd boord-schutter op een bommenwerper en sneuvelde. De tweede poging van een Noordwijker was die van de student Jan Coenraads Nedeveen, die probeerde om de Noordzee over te

steken, maar door de Duitsers werd onderschept en gevangen gezet. De derde poging, één die wel gelukte, was van de Noordwijkers Leen Hellenberg jr. en Leen den Hollander, van wie de laatste evenals Johnny Coggeling boordschutter werd en bij de invasie in Frankrijk in juni 1944 sneuvelde. Leen Hellenberg nam dienst

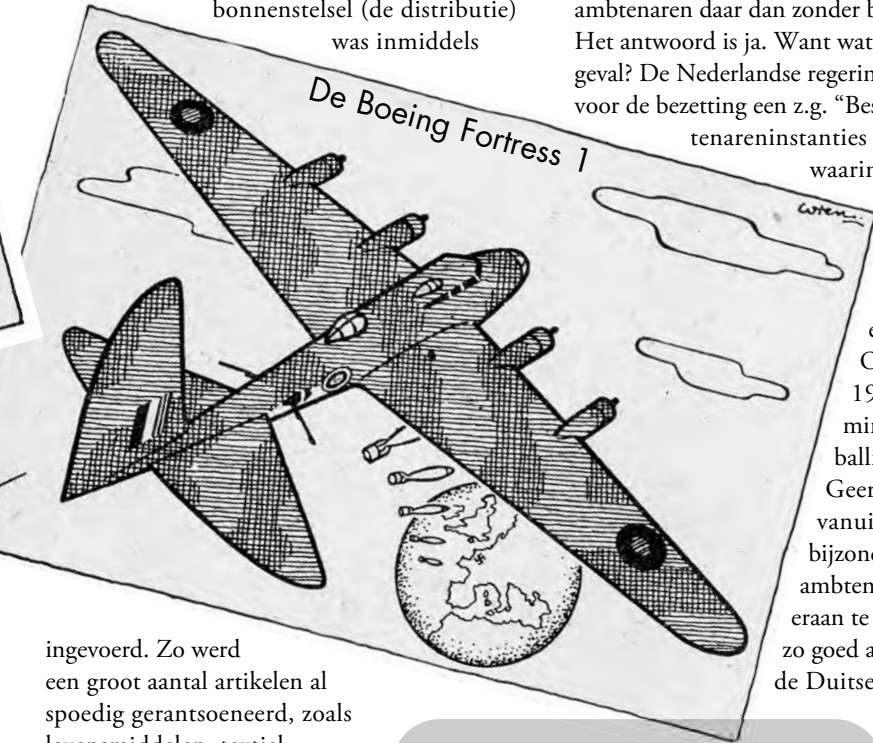
'Gainst Merlin's magic Spitfire speed,
Elliptic wings and tail.

'Gainst super 'planes and super deed,
No german prevail.

bij het K.N.I.L., het Koninklijk Nederlands Indisch Leger en sneuvelde na afloop van de oorlog in Nederlands Oost-Indië. Na afloop van de oorlog werd bekend dat van het aantal oversteekpogingen over de Noordzee er slechts ¼ slaagde.

Op zaterdag na afloop van de gevechten stond ik op de Huis ter Duinstraat voor de garage Van Went, de latere garage Heinis, toen ik de eerste Duitsers in Noordwijk aan Zee in een stafwagen zag arriveren. Het viel mij op dat de Duitsers een leren koppelriem om hadden met een gesp waarop stond: "Gott mit uns". Naast mij stond een zoon van een "kleine kruidenier" uit Noordwijk-Binnen met een tableau voor zijn buik, dat aan weerszijden was bevestigd aan een brede riem die om zijn nek was geslagen, die op

de komst van de Duitsers wachtte. Op het tableau lagen repen chocolade en pakjes sigaretten uitgestald. Binnen de kortste tijd was hij door zijn waren heen, want de Duitsers waren gretige kopers, omdat in Duitsland chocolade en tabakswaars schaars waren geworden in de acht maanden dat het in oorlog was. Het werd al gauw bekend dat de Duitsers hier de pakhuizen van de groothandelaren leeg roofden en de inhoud naar Duitsland vervoerden. Het bonnenstelsel (de distributie) was inmiddels

ingevoerd. Zo werd een groot aantal artikelen al spoedig gerantsoeneerd, zoals levensmiddelen, textiel, rookwaren en fietsbanden. Sommigen gingen, indien zij er het geld voor hadden, nog voor de distributie werd ingevoerd artikelen hamsteren waarvan zij vermoedden dat deze na enige tijd schaars zouden worden. Later in de oorlog ontstonden de zwarte markten en de zwarthandelaren. Het kopen bij deze figuren was in feite strafbaar, doch slechts weinigen stonden zich hieraan.

"Whistle, wishtle, little bomb
How I wonder where you're from."
"Up above the World so high,
"there's a Fortress in the sky."

Één van de eerste maatregels die de Duitsers troffen, beroofde de postduiven-houders van hun duiven. Alle postduiven in Nederland moesten worden afgemaakt en als bewijs daarvan moesten de ringen worden ingeleverd. Hierna waren de paarden aan de beurt. De Gemeente Noordwijk stelde speciaal een ambtenaar aan voor het vorderen van paarden, die hiervoor de boeren gingen controleren.. Een vraag die bij de lezer opkomt is zonder twijfel: "Werkten de ambtenaren daar dan zonder bezwaar aan mee?" Het antwoord is ja. Want wat was namelijk het geval? De Nederlandse regering had al enige tijd voor de bezetting een z.g. "Besluit" naar alle ambtenareninstanties doen uitgaan,

waarin de ambtenaren werd verzocht alle mogelijke medewerking te verlenen aan een eventuele bezetter. Op maandag 20 mei 1940 sprak de minister-president in ballingschap, D.J. de Geer, via de radio vanuit Londen in het bijzonder de Nederlandse ambtenaren toe om hen eraan te herinneren dat zij zo goed als zij konden met de Duitse autoriteiten

m o e s t e n
s a m e n w e r k e n .
D e m e e s t e
a m b t e n a r e n
g a v e n i n h e t
a l g e m e e n g e h o o r
a a n d e o p r o e p v a n

de regering. Men wilde in Londen niet dat er in Nederland een chaos op allerlei gebied zou ontstaan, indien de ambtenaren er het bijltje bij neer zouden leggen. In het allerergste geval zou Nederland bij Duitsland ingelijfd worden, dus

werd het bevel uit Londen veelal zonder morren opgevolgd. De Geer keerde zodra hij de kans schoon zag via Spanje naar Nederland terug en werd vervangen door minister P.S. Gerbrandy. Nu iets over de Duitse militairen in het algemeen. Het overgrote deel van hen bestond uit dienstplichtigen. Slechts een naar verhouding klein percentage was vrijwilliger. Meestal waren dit s.s.-ers, afkomstig uit de Hitlerjugend. Dan waren er nog de Abwehr, de Gestapo, de Grüne Polizei, de Sicherheitsdienst en de Feldgendarmarie, waarvan er een aantal uitgesproken nazi- instanties waren, waar je maar beter niet mee te maken kon hebben. Naast de Nederlandse burgemeesters, die vaak na enige tijd door N.S.B.-burgemeesters werden vervangen, werd er meestal door de Duitsers een Ortskommandant aangesteld, die verantwoordelijk was voor de militaire zaken in een gemeente.

Het bleek al spoedig dat de Duitse militairen of hun uniformen aantrekkingskracht uitoefenden op enige Noordwijkse meisjes. In ieder geval zagen wij, een groepje jongens uit de Dahlia- en Van Panhuysstraat, een aantal avonden achtereens steeds een ongelijk stel, bestaande uit een ondermaatse Duitser in luchtmachtuniform en een flink uit de kluiten gewassen meisje de Van Panhuysstraat komen afzakken en in de richting van de Weteringkade verdwijnen. Wij keken iedere keer weer met verbazing naar het kleine mannetje, dat nauwelijks met zijn hoofd boven het middel van het meisje uitkwam. Na een aantal avonden stopte het stel plotseling en zei hij iets tegen het meisje, dat de weg overstak en het volgende tegen ons zei: "Hij vraagt of jullie een foto van hem willen hebben". Wij keken elkaar aan, schudden met ons hoofd en zeiden: "Nee, wat moeten wij daarmee?". Wij vonden het toen welletjes en deden voortaan of wij hen niet zagen. Na de postduiven en paarden volgde de inlevering van koperen voorwerpen, die bestemd waren voor de Duitse oorlogsindustrie. Het kwam toen veel voor dat Noordwijkers hun

koper in hun tuin begroeven. Hierna volgde de verplichte inlevering van radiotoestellen, zodat men niet meer naar de Engelse zenders kon luisteren, wat reeds verboden was. De meeste Noordwijkse arbeiders hadden nog nooit een radiotoestel bezeten. Beter gesitueerden leverden soms een oud toestel in en bleven naar een tweede, beter toestel luisteren. Hierna waren de kerkklokken aan de beurt. In het laatste deel van de oorlog, waarin ook de Duitsers overal gebrek aan kregen, begonnen deze op grote schaal fietsen van de burgers te vorderen. Stelen was echter een juistere woord. Ze hadden ook nog een voorkeur voor de betere exemplaren. De afdankertjes waren in het begin niet geliefd, dus al gauw reden de Noordwijkers op ploffietsen, dat waren oude fietsen, die werden voorzien van banden, gemaakt van met ijzerdraad aan elkaar geregen repen autobuitenband. Ze waren niet bepaald geruisloos, vandaar hun naam: "plof- fiets". Om de Duitsers dwars te zitten werd er door sommige Noordwijkers kwistig met kopspijkertjes gestrooid, zodat je vaak een colonne Duitsers zag lopen met een fiets met lekke banden aan de hand. De Gemeente stelde uit werklozen ploegen samen, die met een stalbezem de straten zuiverden van kopspijkertjes. Er bestond ook een Gemeentelijke Luchtwachtdienst, die tot taak had vanaf de kerktoren van de Hervormde kerk in Noordwijk Binnen het luchtruim af te speuren en eventueel het sein luchtalarm te geven door het laten loeien van de sirenes. Omdat een aantal artikelen al spoedig niet meer te verkrijgen, verschenen hiervoor in de plaats vervangingsmiddelen, die surrogaten genoemd werden. Voor koffie in de plaats verscheen cichorei, hoewel er ook wel gebrande eikels voor gebruikt werden. Tabak bestond uit eikenbladeren, voor thee werd er een fijn poeder van een onbestendige samenstelling gebruikt, "santé" genaamd. Uit melk werd een soort wol, z.g. "melkwol" gefabriceerd, dat echter in de regen smolt. Zeep werd gemaakt uit klei, waaraan een synthetisch luchtje was toegevoegd, de z.g.

kleizeep. De Duitsers vervaardigden benzine uit hout en margarine uit steenkool. Verder synthetische rubber, de “Buna S” genaamd. De kappers kregen opdracht om de afgeknipte haren te verzamelen en in te leveren. Autobussen reden op houtgas, dat werd verkregen door het vergassen van kleine blokjes hout in grote metalen cilindres. Omdat batterijen voor zaklantaarns nagenoeg niet meer te verkrijgen waren, ontwikkelde Philips de knijpkat, een kleine handdynamo, die door middel van een hendel in beweging werd gebracht, waar van het overgrote deel aan de Duitsers werd geleverd. Philips leverde ook radioverbinding apparatuur voor de Duitse Wehrmacht in Rusland. Er kwamen een artsenkamer en een cultuurkamer. De Nederlandse musici Herman Krebbers, viool, en Cor de Groot, piano, traden privé op voor de Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandse gebied, de Oostenrijker Seyss-Inquart, die meestal door de

Nederlanders “zes en een kwart” werd genoemd. De Duitsers begonnen een chronisch gebrek te krijgen aan arbeiders, omdat er veel mannen in militaire dienst werden opgeroepen. Vrouwen namen zoveel mogelijk de opengevallen plaatsen in de fabrieken in, doch dit was niet afdoende. Duitsland kwam toen met een radicale oplossing, de arbeidsinzet. Deze hield in dat alle mannen tussen de 17- en 45 jaar uit de bezette gebieden, gedwongen in Duitsland tewerkgesteld werden, waar zij nagenoeg allen, met uitzondering van de

Adriana Barnhoorn-van Duijn (Obad) overleden door bomscherven van een Engelse bommenwerper op 18-03-1943 te Noordwijk aan Zee.

gelukkigen die op een boerderij terechtkwamen, in fabrieken werden tewerkgesteld, die werkzaam waren voor de oorlogsindustrie. Ze kregen slecht te eten, sliepen vaak op een laag stro en werden ook regelmatig met bommen bestookt. In het begin kregen de gehuwden wel eens toestemming om enige dagen met verlof thuis door te brengen. Toen een aantal van hen niet terugkeerde, was het met deze verlofregeling al heel spoedig gedaan. Ook gingen er meisjes, maar dan wel vrijwillig, naar Duitsland om daar te werken.

De Duitsers waren in Noordwijk ondergebracht in leegstaande hotels, pensions en villa's, doch niet in scholen. Ze waren overwegend in de minderheid in vergelijking met de Noordwijkse inwoners. Het grootste deel van de Duitse militairen in Noordwijk behoorde tot de marinesoldaten. Boven op hotel Huis ter Duin was een uitkijkpost ingericht. Mogelijk werd uitgekeken naar een invasievloot van de geallieerden, maar in ieder geval naar losgeslagen mijnen die door de golfslag op het strand dreigden te worden geworpen, waarbij grote schade zou worden aangericht aan het glaswerk van de gebouwen aan de boulevards, wanneer zij daarbij tot ontploffing kwamen. De soldaten brachten ze daarom tijdig door mitrailleurvuur tot ontploffing. Op een dag lag er op het strand een Engelse versperringsballon, die veel bekijks trok, vooral van de jongelui. De Duitsers hadden er een luchtmachtsoldaat bij op wacht gezet, die zijn handen vol had om de jonge souvenirjagers bij de ballon vandaan te houden. Nadat de Duitsers hem van het strand hadden verwijderd, heeft de ballon nog enige tijd dienst gedaan als overkapping van een onderkomen van de Duitsers. Het materiaal was lichtdicht, luchtdicht en waterdicht en heeft zoals Adriaan Vink mij wist te vertellen, na afdanking door de Duitsers tot het einde van de oorlog dienst gedaan als verduisteringsgordijn in een woning. De Duitsers hadden namelijk voorgeschreven dat er vanuit de huizen bij duisternis geen licht mocht uitstralen. Regelmatig zag je in het dorp een groep marcherende Duitsers die liep te zingen. In afwijking van de gewoonte van de Nederlanders, liep er nooit een tamboer voorop. De Duitsers zongen tijdens het marcheren marsliederen, waaronder één over het naar Engeland varen. Duitsland wilde namelijk Engeland veroveren. Zij noemden het de operatie "Zeeleeuw" (Operation Seelöwe). Daarvoor moesten zij wel het luchtruim beheersen, hetgeen uitmondde in "de Slag om Engeland", die door de Engelsen werd gewonnen, waarna er niets meer over een

Duitse invasie werd vernomen. Soms zagen de Duitse vliegtuigen geen kans om hun vliegbasis te bereiken wanneer zij terugkeerden van Engeland. Ik heb een bommenwerper bij de tweede paal boven de hoogwaterlijn zien staan en kennelijk had er ook één (naar verluide een vliegboot), een noodlanding op de oude golfbanen gemaakt, want er lagen stukken plexiglas en verband dat onder het bloed zat. Er vielen tijdens de oorlog enige malen bommen op Noordwijk, waarbij een aantal mensen om het leven kwam, wat ook het geval was bij schietoefeningen door de Duitse artillerie vanuit Oegstgeest, waarbij het vuur "te kort" lag. Tijdens de eerste oorlogsjaren, toen de Duitsers nog regelmatig naar Engeland vlogen, stond er een vliegbaken, bestaande uit een zwaailicht, ten noorden van de Van Panhuysstraat langs de Wetering, die een paar maal door de Engelsen met bommen werd bestookt. Alle bommen explodeerden echter ver naast het doel op landbouwgronden. Eenmaal viel er een brandbom in de tuin van de burens die ontbrandde, doch geen schade aanrichtte. Één van dezelfde reeks ketste op de dakpannen van ons huis af en kwam plat in een perkje in ons voortuintje terecht. De bom was in tweeën gebroken en de ontsteking, een koperen slaghoedje, lag ernaast. Mijn moeder was zo geschrokken van de dreun op het dak, dat zij haar spraakvermogen voor ten minste een week kwijt was. De bom en het slaghoedje heb ik de volgende dag in de sloot voor ons huis gegooid. Het was overduidelijk geen fosforbom, want deze ontbrandden al wanneer de inhoud in aanraking kwam met zuurstof.

De Duitsers werkten in de oorlog met twee radarsystemen, met de namen Freya en Würzburg. Een ervan werd gebruikt bij de bombardementen op Engeland en de andere om de nachtjagers boven Nederland naar hun doelen te leiden. Of zij daarbij gebruik maakten van de uitvinding van de radar in het begin van de jaren twintig door een Duitse ingenieur, weet ik niet. Wel is destijds in de dagbladen (o.a. N.R.C.)

vermeld dat er proeven met deze radar door zeeschepen werden genomen op de Nieuwe Waterweg, maar kennelijk was de uitvinder zijn tijd te ver vooruit, want men deed er toen voor zover mij bekend niets mee. In 1942 deden de Canadezen en Engelsen een aanval op Dieppe, die nog steeds in de boeken wordt vermeld als een proefinvasie, doch in werkelijkheid ten doel had te onderzoeken hoe ver de Duitsers met de ontwikkeling van hun radar waren.

Iedere Nederlander vanaf 15 jaar moest in het bezit zijn van een z.g. "Persoonsbewijs". Dit moest je altijd bij je dragen. Ik heb het alleen maar hoeven te tonen bij officiële le controleposten, zoals bij de tankval aan de Gooweg en de toenmalige brug over de Katwijkse watering.

Hoe kon je de uitzending naar Duitsland voor de arbeidsinzet omzeilen? In feite was dit heel eenvoudig, Er waren Noordwijkers die zeiden: "Als ik toch voor de Duitsers moet gaan werken maakt het in wezen niets uit of ik dit nu in Duitsland of in Nederland doe". Zij bleven dan vanzelfsprekend in Nederland en wel het liefst in het eigen dorp, waar zij bij de bunkerbouw terecht kwamen. De grootste bunkerbouwer hier was de Amsterdammer Rietbergen. Waarom doken de arbeiders niet onder? Dit had een oorzaak. Het onderduiken was in de eerste oorlogsjaren namelijk nog niet door "het Verzet" georganiseerd. Dit kwam pas later tijdens de bezetting op gang. Een andere mogelijkheid om de arbeidsinzet te omzeilen was het in dienst treden van de jongeren bij de Nederlandse Arbeids Dienst, een op Duitse leest geschoeide organisatie die zich bezighield met het uitvoeren van werkprojecten. Er waren jongeren die hier geen probleem in zagen en op deze manier tamelijk rustig de oorlogsjaren doorkwamen. Ook weet ik van een jongeman die dienst nam bij de N.S.K.K., dat was het Nationaal-Socialistische Corps van Vrachtwagenchauffeurs. Hij verdween echter in de onmetelijke Russische steppen. Een andere tekende voor de Oost-

Compagnie, een Duitse organisatie, die aan jongelui uitgestrekte landerijen in de Oekraïne in pacht beloofde te geven. Deze grond was echter van de Oekraïners. Bij aankomst werd een aantal gegadigden in een gebouw ondergebracht dat de gehele nacht door sluipschutters met kogels werd doorzeefd. De Nederlanders klaagden bij de organisatie dat zij hiervoor niet hadden getekend en kwamen, geen cent rijker, op hangende pootjes in Nederland terug.

Duitsland raakte veel militairen kwijt aan gesneuvelden en gewonden, wier plaatsen zoveel mogelijk aangevuld moesten worden. Duitsland begon daarom een campagne voor het werven van vrijwilligers in de bezette gebieden. In Nederland riepen zij jongemannen op om zich aan te melden bij het Vrijwilligers Legioen Nederland, dat juridisch gezien tot de Waffen S.S. behoorde en ook hoofdzakelijk s.s.-instructeurs telde. Vanaf 1943 behoorden zij officieel tot de Waffen S.S. , wat inhield dat zij daardoor Duits onderdaan werden, waardoor Nederlandse S.S.ers na de oorlog niet door Duitsland aan Nederland werden uitgeleverd. Welke Noordwijkers meldden zich destijds bij het Vrijwilligers Legioen Nederland ? Bijvoorbeeld avonturiers, idealisten en ook armoedzaaiers, die tekenden voor "vastigheid" Voor het eerst van hun leven konden zij namelijk rekenen op drie maaltijden per dag, een vast inkomen en warme kleding. Dan waren er ook N.S.B.-leden en niet te vergeten de fundamentalisten van diverse christelijke groeperingen, die zich op grond van de bijbel onderdanig achtten aan de overheid die boven hen gesteld was, dus de Duitse! Het aantal vrijwilligers dat Nederland leverde, varieert van 20.000 tot 50.000, afhankelijk van de geraadpleegde bronnen. Tot commandant van het V.L.N was benoemd de ex chef-staf van het Nederlandse leger, de generaal Hendrik Seyffardt, die echter in maart 1943 werd geliquideerd door een ondergrondse groepering. Hoeveel Noordwijkers er bij het V.L.N. waren is

niet meer te achterhalen. Wel is bekend dat er één jongeman uit Noordwijk-Binnen sneuvelde en drie uit Noordwijk aan Zee. Onder degenen die na de oorlog terugkwamen was er een aantal dat gewond was geraakt. Er waren ook veel Franstalige Belgen, onder leiding van Leon Degrelle, die zich als vrijwilliger meldden en er was zelfs het Britse Vrijkorps, dat bestond uit enige Engelse krijgsgevangenen. Bij de Duitse Radio was een Engelsman als propagandist werkzaam, die zich tot het Engelse volk met nazi-propaganda richtte. Hij werd Lord Haw Haw genoemd. De Scandinaviërs vormden gezamenlijk de Viking-divisie.

De kinderen van de N.S.B.-ers boven een bepaalde leeftijd waren verenigd in de Jeugdstorm. Voor zover ik mij nog weet te herinneren werden de jongens “stormers” genoemd en de meisjes “meeuwtjes”. N.S.B.-ers

begroetten elkaar met: “Houzee kameraad”, wat mij aan “zeetje houden” deed denken. De Noordwijkse stormers hadden een oefenterrein aan de Zoutmanstraat nu L. Berkemeierstraat, in het duinterrein. Zij bereidden zich daar voor op de Krieg. Zij beoefenden daar o.a. het handgranaat werpen. De Noordwijkse jeugd wilde er het van hebben en stond vaak te kijken naar de verrichtingen van de stormers. Onder hen bevond zich ook Jaap Lindhout (de Sjimmie). Één van de stormers (nu een bekende oudere Noordwijker) slingerde een oefenhandgranaat weg, die de Sjimmie vol op het hoofd trof, waarna deze bloedend uit een hoofdwond bewusteloos ter aarde stortte. De stormers brachten hevig ontdaan de Sjimmie naar het kringhuis van de N.S.B. aan de Quarles van Uffordstraat, waar de daar aanwezige dokter Hermanides de wond hechte (naar gegevens van Piet Barnhoorn, de

NOORDWIJK DE MIDDELEEUWEN

SPRINGLEVEND

Willem Baalbergen

Onder bovenstaande titel zal in de komende zomermaanden een expositie over het ontstaan van Noordwijk worden ingericht.

In de Blauwdotterzaal zal te zien zijn hoe het dorp, met name Binnen, werd gevormd. De door de zee opgeworpen strandwallen leenden zich voor het vervoer van noord naar zuid en omgekeerd. Langs deze wegen werden eerst boerderijen gebouwd en later tevens woonhuizen, tot uiteindelijk een dorp ontstond. In de expositie zal tevens aandacht worden besteed aan de twee kloosters die Noordwijk ooit rijk was. Noordwijk was lang een dorp met stadse trekjes. Dat blijkt onder meer uit deze kloosters en uit de voor een dorp uitzonderlijk grote Oude Jeroenskerk. Terwijl andere dorpen tot een stad uitgroeiden bleef Noordwijk echter een dorp. Dit vanwege het feit dat het niet aan de handelsroute lag, zoals dat bijvoorbeeld met Leiden wel het geval was. Die stadse trekjes hadden te maken met de figuur van Jeroen. Deze in het jaar 856 vermoorde heilige bracht in de 15de eeuw een stroom van bedevaartgangers naar het dorp. Vandaar de grote kerk, die als een moederkerk ten opzichte van de omgeving bekend stond. Al met al een expositie die iedere Noordwijker (en natuurlijk vele anderen)

EEN STRANDFOTO MET EEN VERHAAL

Ees Aartse

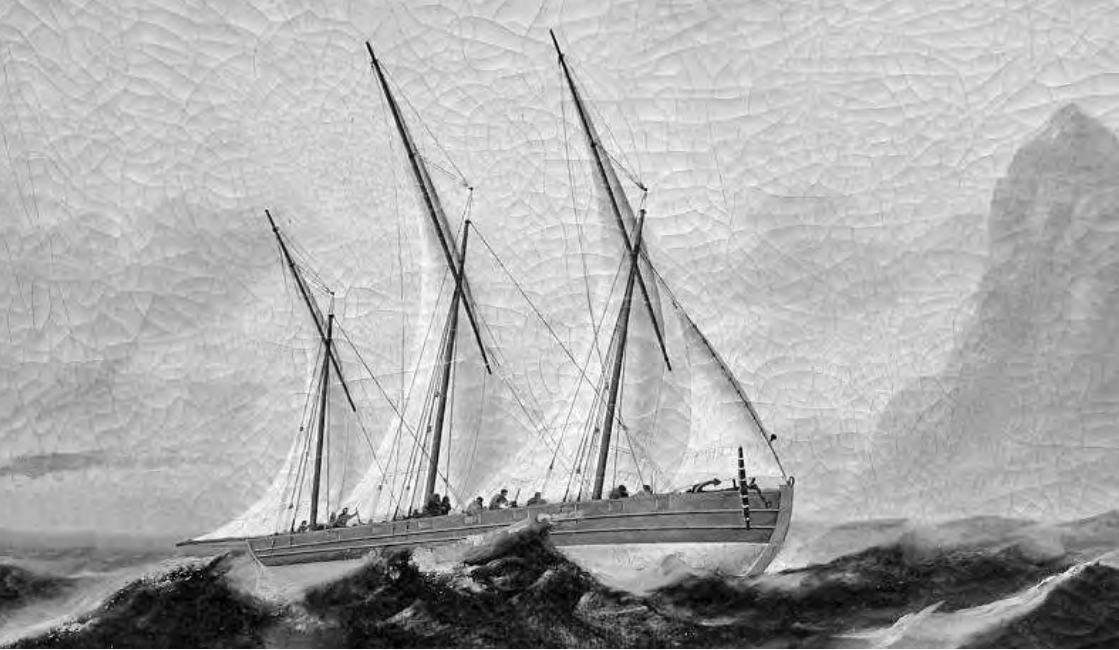
Van het strand zijn ontelbare foto's gemaakt, maar zelden staan er mensen op die je kent. Maar je blijft oude strandfoto's bekijken in de hoop dat je er zelf een keer op staat. Wij waren vroeger met de kinderen en de strandkar vaak op het strand. We hadden nog zo'n echte houten strandkar met houten wielen. Onze strandkar werd vaak door badgasten gefotografeerd, vooral als er twee blonde koppies boven de rand uitstaken. Bij het Genootschap Oud-Noordwijk hebben ze bakken met oude prentbriefkaart van het strand. Bij het bekijken van zo'n bak kwam ik tot mijn verbazing een Ansichtkaart tegen waar onze strandkar op stond.

De prentbriefkaart dateert uit mei 1965. Op de voorgrond onze strandkar met daarnaast mijn vrouw, L.P.Aartse-van Wouw. In het zand naast mijn vrouw ligt de Ank Steenvoorden-van der Staak, toen de echtgenote van Ab Steenvoorden. Naast de linkerarm van mijn vrouw is de zoon van Ab en Ank, Vincent (geboren 2 mei 1964), te zien. Onze zoon Evert, geboren 17 mei 1964, zit links iets onder het midden in het zand. Hij had vaak een wit matrozenpetje op om hem beter herkenbaar te maken. Evert kon net een beetje lopen en als hij naast de strandkar werd gezet, ging hij op avontuur. Ieder krakend zakje was prijs. Op die manier scharrelde hij vaak koekjes bij elkaar. We hielden hem altijd heel goed in de gaten. De foto is gemaakt, gezien het aantal gasten op het strand, in mei/juni 1965 met zicht op

SLAAF IN TURKIJE

Herman Schelvis

Slavernij is een euvel dat terug gaat tot de vroegste tijden. In het oude testament wordt verhaald dat het Joodse volk tot tweemaal toe als slaaf werd weggevoerd; eerst naar Babylon en vervolgens naar Egypte. In de Arabische wereld had de slavernij een enorme omvang. Tussen de 6e en 20e eeuw werden daar naar schatting 15 tot 28 miljoen mensen als slaven verhandeld. Tweederde deel hiervan bestond uit vrouwen.

Algerijns piratenschip in de Straat Gibraltar

In Afrika bestond de slavernij al duizenden jaren en is tot op de dag van vandaag niet verdwenen. Omstreeks 1500 bezaten Spanje en Portugal talrijke blanke, Moorse, Joodse en neger-slaven. In Nederland vervulde de West Indische Compagnie in de 17e eeuw een voortrekkersrol in de slavenhandel tussen de West-Afrikaanse kust en het Caribische gebied. In totaal werden door de WIC circa 450.000 slaven verscheept.¹ Minder bekend is dat onze roemruchte VOC in de Oost ook dankbaar mee deed met zowel de slavenhandel als de slavernij. De slaven werden door de VOC voornamelijk gekocht van

plaatselijke handelaren, maar als het zo uitkwam werden eventuele gevangenen ook als slaaf tewerk gesteld. Deze slaven waren afkomstig uit een gebied dat zich uitstrekte van Oost Afrika tot het zuidelijk deel van de Filippijnen. Het aantal VOC slaven was niet constant, maar tegen het eind van de 17e eeuw bewoog dit aantal zich rond de 60.000. Wegens de grote sterfte onder de slaven moest, om het aantal op peil te houden, het bestand jaarlijks worden aangevuld met 4.000 tot 6.000 nieuwe slaven.² Voor de bezorgde mensen die zich afvragen hoe het toen met de christelijke normen en waarden was gesteld, is het

geruststellend te weten dat die wel degelijk aanwezig waren. Het bewijs hiervoor wordt geleverd door een in 1622 door Jan Pietersz. Coen uitgevaardigd plakkaat, met een verbod tegen de verkoop van slaven aan echtbrekers, Moren en andere niet-christenen.³

Of er ook Noordwijkers bij de slavenhandel betrokken zijn geweest, is niet bekend. In de Dorpsrekeningen zijn echter wel aantekeningen gevonden van een inwoner die de andere kant van de medaille heeft leren kennen toen hij als slaaf in Turkije gevangen zat. Het zijn slechts summiere berichten, maar met enig giswerk toch voldoende om iets over te kunnen vertellen. Omstreeks 1587/1588 werd de te Noordwijk aan zee wonende Jacob Gerritsz. Tesselaar, waarschijnlijk aan boord van een schip in de Middellandse zee, door zeerovers gevangen genomen en als slaaf naar Turkije gebracht. In de maand februari 1589 staat in de dorpsrekening van 1588⁴ vermeld dat *“ten zelfden tijden galeijn rochusse tot haerlem de brieff vande duisent guldens tot redemptie van jacob gerritsse gevangen in turquijen gebrocht ende aldaer met wagen ende paerden verteert XX st.”*⁵

Tijdstip en plaats van Tesselaers vangenneming zijn niet bekend. De onheilstijding was afkomstig van een zekere Wollebrant Huijgensse, de zoon van Geleijn Rochusse' huisvrouw, die aanbod Jacob Gerritsse uit zijn gevangenschap vrij te kopen. Dit valt op te maken uit een voor schout en schepenen afgelegde verklaring, waarvan de inhoud hieronder in zijn geheel is weergegeven. *“Wij Joncheer Cornelis vander Bouchorst schout, Jan Jeroenszoon ende Gerrit Corneliszoon Schepenen vande heerlicheijt van Noortwijck doen condt allen luijden dat voor ons gecomen ende verschenen zijn Crijn Zijvertsse, Willem Willemsse, Jan Anthoniszoon ende Dirck Willemsse Gesworens ende regeerders vande voors. heerlicheijt van Noortwijck, mitsgaders Sijmon Cornelisse backer ende Arent Barentsse wantsnijder, meesteren vanden armen ofte H.*

Geesthuijse alhier. Verclarende ende bekennende voor haer ende haren nacomers in offitien (naer voorgaende besluit ende bewilliging) van Phillips Laurensse Bailliu, Jacob Gerritsse wantsnijder, Jan Huijgensse, Adriaen Cornelisse backers, Adriaen Jansse Bom, Jan Cornelisse, Jan Jeroensse schoenmaker, Claes Cornelis Sijmonsse, Claes Jacobsz, Dirck Cornelisse stierman ende Maerten Garbrantsse mede stierman gedeputeerden ende rijckdomme van Noortwijck voors. op den XIIIen februarij laestleeden gedaen ende genomen Dat zij comparanten mit Geleijn Rochusse wonende tot Haerlem zeecker accordt aengegaen zijn nopende de lossinge van Jacob Gerritsse van Noortwijck jegenwoordich slaeff ende gevangen in Turquijen Inder vougen hier naer volgende. Te weten in zoe verre de voors. Jacob Gerritsse bij Wollebrant Huijgensse des voors. Geleijns hujsvrouwens zoon uijte voors. slavernie ende gevangenisse werde gevrijdt ende gelost, dat zij comparanten alsdan gehouden zullen wesen (zoe zij oock bij desen belooffden) te betalen, een somme van thien hondert car. guldens van XL grooten 't stuck off paeijmente dier waerde, alwaert oock zoe dat de voors. Jacob Gerritsse den voorn. Wollebrant Huijgensse gesconken werde ende de zelve Jacob zulcx uijte slavernije geraecte, zullen zij comparanten in sulcken gevalle de voorn. Geleijn Rochusse evenwel voorde voors. Redemptie betalen de voors. somme van thien hondert guldens. Onder expresse conditie dat de voors. penningen zullen zijn verschenen ende die betalinge inder vougen voorseijt bij hem comparant zullen moeten werden gedaen zoe haest als vernomen zal zijn dat de voors. redemptie 't zij bij coope ofte schenkinge zal wesen te wege gebracht. Nijet jegenstaende de voors. Jacob Gerritsse terstont nae zijn redemptie afflevich mocht werden off dat hij onderwege bleve off oock met wille nijet thujs en quame. Ende alsoe onder Sijmon Cornelisse backer ende Arent Barentsse wantsnijder comparanten als meesteren vanden armen H. Geesthuijse voors. tot ontlastinge vanden zelfden Jacob Gerritsse, berustende zijn een somme van vijff hondert ende

thien guldens van XL grooten 't stuck, omme beleyt ende op renten gestelt, ende ten tijde vande Redemptie mettet verloop opgebracht te werden. Zoe waren zij comparanten tsamen ende gelijkelicken tot verseeckertheijt ende voldoeninge vande voors. thien hondert guldens ende alle 't gunt voors. es verbindende alle des voors. armen H. Geesthuijse incomende ende leggende guederen, roerende, onroerende, present toecomende, actien ende crediten egene uijtbesondert noch buijten gehouden, de zelve d'keure ende vruchten vandien t'bedwang vanden hove van Hollant allen sheren rechten ende rechteren onderwerpente mitsdesen met costen ende interesten daeromme te doen ende te lijden zoe wel alst principael, al zonder bedroch.

Des toorconde zoe hebbe ick schout voors. (deur verlijde vande voorn. comparanten) mijn zegel hier beneden aengehangen ende wij voors. schepenen ondergetekent.

Gedaen den XVIII^{en} februarij anno XV^c LXXXIX mij present. Jan Jeroensz Gerrijt Cornelisz D. Wolphertsz 1589.⁶

Het bestuur van de heerlijkheid Noordwijk, de Heiligengeestmeesters en afgevaardigden van beter gesitueerde ingezetenen, stelden zich verantwoordelijk voor het bijeenbrengen van de 1000 gulden, die betaalt moesten worden zodra Jacob Gerritsz. door toedoen van Wollebrant Huijgensse vrij zou komen. Ongeacht of hij direct na zijn vrijlating, of later, kwam te overlijden of eventueel niet van plan was vrijwillig naar huis terug te keren.

Door het ontbreken van aanwijzingen in de dorpsrekening van 1589, ontstaat er een hiaat in het verdere verloop van de gebeurtenissen, maar de rekening van 1590 geeft aan dat de regeerders van het Heiligengeesthuis hun toezegging van 510 gulden in ieder geval waren nagekomen. Op 1 november 1590 maakten zij namelijk 25 gulden 2 stuivers en 2 penningen over aan de dorpskas, die zij als renten hadden verkregen op de 500 gulden die zij ter lossing van Jacob Gerritsse hadden gereserveerd.⁷ Dat jaar werden meerdere bedragen afgedragen door instanties als

de burgemeesters van Enkhuizen, die een bedrag van 32 gulden en 2 stuivers doneerden, welke som "voor de kerckdeure" van Enkhuizen was opgehaald. Door Arent Barentsse, regeerder van het armenhuis, werden de op renten staande 510 gulden uitgekeerd. De zusters van Jacob Gerritsz en Pouwels Adriaensse als man van Jacobs zuster Adriana Gerritsdochter, hadden 28 gulden geleend bij Jan Jansz saliman ten behoeve van hun broer. Tijdens Jacob Gerritsz.'s gevangenschap, was zijn moeder, Trijnge Gerritsdr. Tesselaer, overleden. De 62 gulden die Jacob Gerritsz. uit haar erfenis kreeg toebedeeld, werden eveneens voor zijn vrijlating bestemd. Neeltgen Corneliszdr., huisvrouw van Jacob Gerritsz., droeg 35 gulden bij voor de vrijlating van haar man. Tenslotte stelde procureur Gerard van der Burch een bedrag van 27 gulden en 3 stuivers beschikbaar, die hij verkregen had bij de afhandeling van een gijzelingszaak, voor het loskoopfonds van Jacob Gerritsz.. Het totale bedrag aan giften kwam uit op 718 gulden 5 stuivers en 2 penningen. Het restant is kennelijk ook bijeengegaard, wat blijkt uit de Dorpsrekening van 1590. Hierin staat aangetekend: "*Den twaalfden aprilis 1590 zijn den schout, gesworens ende regeerders van den armen huijsen mitsgaders andere buieren tot Noortwijk op Zee gegaen aen Jacob Gerritsz. die van zijn gevanckenisse uijt Turcquijen gecomen was, omme te vereijschen hoe die zaeke met hem gelegen ende deur wien hij uijt gecommen was*".⁸

De dag daarop kwam Geleijn Rochusse uit Haarlem naar Noordwijk aan zee, om de zaak met Gerrit Jacobsz. en de voor het geld verantwoordelijke personen te bespreken. Het gezelschap ging, vergezeld van enige inwoners van het zeedorp, naar het etablissement van Henrick van Vollenhoven te Noordwijk binnen, waar zij voor een bedrag van 3 gulden 15 stuivers aan spraakwater verteerden.

Er moet met enig wantrouwen tegen het gebeuren zijn aangekeken, want op de 19e april begaf een afvaardiging, bestaande uit Anthonis

Willemsse (van Schie, gezworene), Dirk Jasperse (stuurman, schepen), Arent Barentsse (wantsnijder, schepen) en Dirk Wolphertsz. (secretaris), zich naar Den Haag om de zaak tussen Geleijn Rochusse en de gezworenen betreffende het losgeld voor Jacob Gerritsz. aan rechtsgeleerden voor te leggen. De afgevaardigden vonden dat het bedrag van 1000 gulden niet aan Geleijn Rochusse, maar aan Wollebrant Huijgensse moest worden uitbetaald, zoals in de voor schout en schepenen afgelegde verklaring werd aangegeven. De gezworenen werden daarbij ter zijde gestaan door advocaat Sijmon van Veen. Meester Reijnier van Amstelredam deed uitspraak in de kwestie, waarvan de uitslag niet in de dorpsrekening is vermeld. Het moet ten gunste van Geleijn Rochusse zijn gebeurd, want op 5 augustus en 10 december 1590 *“hebben den rendanten aenhanden van geleijn rochusse van haerlem, volgende zekere uijtspraecke van rechtsgeleerden in volder betalinge vande brieve van duijtsent gulden dien hij vande gesworens tot redemptie ende verlossinge van jacob gerritsse tesselaer (die in turquijen gevangen hadde geweest) hadde betaelt blijkende bij de uijtspraecke VIIIIC LXXV gl”*⁹

De lossing van Jacob Gerritsz. kwam hiermee uit op een bedrag van 875 gulden. Om enig idee van de omvang van dit bedrag te krijgen, is van bepaalde voor het dorp uitgevoerde werkzaamheden uit die tijd een overzicht samengesteld. De gegevens zijn afkomstig uit de dorpsrekeningen en rekeningen van het Heilige Geesthuis van de jaren 1587 tot 1591. Het jaarloon van vroedvrouw Neeltje Jansdochter bedroeg 40 gulden, terwijl Neeltje Jeroensdochter, *“rjoncwijff in den armenhuijse”*, een jaarsalaris van 50 gulden had bedongen. Jan Does, de dorpsomroeper, verdiende voor een rondgang met de klink door het dorp, een bedrag van 4 stuivers. Het Heilige Geesthuis was wat scheutiger, want dat betaalde voor een zelfde rondgang 6 stuivers. Bij het uitdiepen van de Schilpwatering bedroeg het dagloon 14 stuivers, terwijl een nacht werken een zelfde bedrag

opleverde. De werkzaamheden bestonden uit het inslaan van palen voor het maken van dammen en het drooghouden van de gemaakte vakken. Voor het met helm beplanten van twee morgen kaal duin, werd 12 gulden en 10 stuivers uitbetaald. De kosten gemaakt voor de levering van steen en kalk met het arbeidsloon voor het repareren van de dorpsput in het Calis te Noordwijk aan zee, bedroegen 4 gulden en 5 ½ stuivers. Metselaar Arent Wenensz. verdiende 6 stuivers voor een door hem uitgevoerde reparatie aan een der dorpsputten te Noordwijk binnen. Een wagenvracht naar Den Haag werd besomd op 2 gulden. Voor de levering van 3 banken aan de plaatselijke school, ontving timmerman Gerrit Adriaansz. 30 stuivers. Sijmon Willemsz. Cock, de dorpsbode, en Jan Thomasz., de baljus bode, ontvingen een jaarlijkse vergoeding van 3 gulden. Tenslotte betaalde het Gasthuis voor het brengen van 2 wagens vloerzand 4 stuivers. Er kunnen nog talloze voorbeelden worden aangehaald om aan te tonen, dat een bedrag van 1.000 gulden in die tijd een kapitaal vertegenwoordigde. Nog duidelijker komt dit tot uiting als we de dorpsinkomsten en uitgaven van het jaar 1589 ter vergelijking gebruiken. Die bedroegen respectievelijk 880 en 807 gulden, waarmee de dorpsrekening alsnog met een voordelig saldo van 73 gulden werd afgesloten.

¹ Wikipedia/Slavernij.

² Marcus Vink. “The World’s Oldest Trade”: Dutch slavery and slave trade in the Indian Ocean in the 17th century.

³ N.A. Toegang 1.10.30, inv. nr. 18. Archief van Wollebrand Geleynssen de Jongh, 1612-1648.

⁴ De dorpsrekeningen liepen van Pasen tot Pasen. Regionaal Archief Leiden.

Oud Archief Gemeente

Noordwijk Dorpsrekening van 1588, inv. nr. 295, fol. 60v.

⁵ Regionaal Archief Leiden. Oud Archief Gemeente Noordwijk Dorpsrekening van 1588, inv. nr. 295, fol. 60v.

SCHELPENVISSEN

Willem Baalbergen

Schelpenvissers zijn de in loop der tijden ongelooflijk veel op de foto gezet. Op de eerste foto is Piet Plug aan het baggeren. Net in het water, aan de rand van het strand, trekt hij zijn net vol met schelpen. Het is een hele kunst om daarna dit net met een zwaai in de kar te legen. Al met al een zwaar, en soms ook een koud karwei. Dat gold niet voor de dag waarop de tweede foto is genomen. Op een koude winterdag zou Piet zijn kinderen niet hebben meegenomen naar het strand. Op de derde foto lost hij de schelpen op zijn dam, achter zijn huis. Hij woonde in de Binnenweg (nr. 21), een kleine boerderij die rond het jaar 1850 is gebouwd.

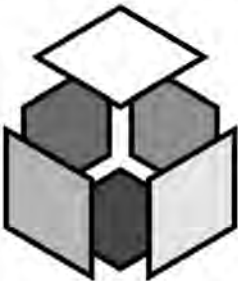
Citaten

In mijn herinneringen speelde mijn jeugd zich haast uitsluitend op het strand af. Vanaf de puberteit voelde ik een soort culturele leegte in Noordwijk, een gemis aan gelijkgestemden die verder keken dan hun neus lang was
(Susan Smit)

“Het dorp Noordwijk bestaat voor mij in twee gedaanten en geen van beide correspondeert nu zo precies met de werkelijkheid: het dorp van mijn jeugd en het dorp dat ik als schrijver exploiteer.”
(Margriet de Moor: ‘Uitzicht tot aan Engeland’)

SPONSORS VAN HET MUSEUM NOORDWIJK

Architectenbureau Korbee architecten bna

Nieuwe Zeeweg 66

2202 HB Noordwijk

telefoon 071 - 3620 700*

telefax 071 - 3615 478

e-mail info@korbee.nl

www.korbee.nl

vdwiël

TNT Post
Port betaald
Port Payé
Pays-Bas

**Bol
van
Voordeel!**
RABOBANK BOLLENSTREEK
LEDENVOORDEELPROGRAMMA

Wij staan Bol van Voordeel!

Kijk op www.rabobank.nl/bollenstreek
wat ons ledenvoordeelprogramma voor u oplevert!

Het is tijd voor Rabobank Bollenstreek.

